

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران

(سالهای ۸۶-۱۳۷۲)

حمید هوشمندی*

صورت می‌گیرد: سرمایه‌گذاران مستقل خارجی و سرمایه‌گذاری مشترک (شرکتهای مختلط). (سیدنورانی، ۱۳۷۴). در سرمایه‌گذاری غیرمستقیم خارجی، سرمایه‌گذار خارجی در اداره واحد تولیدی نقش مستقیم ندارد و مسؤلیت مالی نیز متوجه او نیست. این نوع سرمایه‌گذاری، شامل خرید انواع اوراق قرضه سهام شرکتها در معاملات بورس و قبوض سپرده در بانکهای خارجی است. (بهکیش، ۱۳۸۴)

تا اوایل قرن بیستم، حجم عمده‌بی از سرمایه‌گذاران مستقل خارجی، از سوی کشورهای توسعه‌یافته در کشورهای در حال توسعه انجام می‌گرفت. کشورهای توسعه‌یافته - جهت تأمین و تضمین جریان ورود منابع و مواد اولیه به کشورهای خود - اقدام به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به میزان زیادی در کشورهای در حال توسعه می‌کردند. بنابراین، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی صورت

پیشگفتار

افزایش حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، یکی از وجوه بارز جهانی شدن اقتصاد به‌شمار می‌رود. دستیابی به منابع مالی خارجی، به‌عنوان مکمل منابع مالی داخلی برای دستیابی به هدفهای رشد و توسعه اقتصادی، از اهمیت بسیاری برخوردار است. سرمایه‌گذاری خصوصی خارجی در کشور میزبان، به دو گونه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)^۱ و سرمایه‌گذاری در پرتفوی خارجی یا سرمایه‌گذاری غیرمستقیم خارجی (FPI)^۲ انجام می‌شود.

در سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، سرمایه‌گذار خارجی با حضور فیزیکی در محل سرمایه‌گذاری و قبول مسؤلیت مالی، مستقیماً کنترل و اداره واحد اقتصادی را در کشور میزبان در دست می‌گیرد. معمولاً، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، به دو نوع

* عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد بهبهان

است. در مواقعی که داراییها، شامل تجهیزات فیزیکی شود، سرمایه‌گذاری خارجی «مستقیم» تلقی می‌شود. به‌موجب قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، سرمایه‌های خارجی، به چهار روش قابل پذیرش است. در ادامه، به تعریف هر یک از این چهار روش می‌پردازیم:

الف - سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، عبارت است از: مشارکت حقوقی سرمایه‌گذار خارجی در یک شرکت ایرانی موجود یا جدید.

ب - ترتیبات قراردادی، مجموعه روشهایی است که طی آن استفاده از سرمایه خارجی، صرفاً تابع توافقات طرفین قرارداد باشد. سرمایه‌گذاری خارجی، در چارچوب ترتیبات قراردادی؛ شامل انواع روشهای «ساخت، بهره‌برداری و واگذاری»، «بیع متقابل» و «مشارکت مدنی» است.

۱- ب - ساخت، بهره‌برداری و واگذاری^۴: سرمایه‌گذار خارجی، طبق توافقات قراردادی با طرف ایرانی، منابع مالی نقدی و غیر نقدی برای اجرای

گرفته، عمدتاً در زمینه اکتشاف و استخراج بود. اما، پس از جنگ جهانی دوم، جهت و سمت و سوی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دچار دگرگونیهای شدید گردید. شرکتهای فراملیتی (TNCs)^۳، به‌عنوان تأمین‌کنندگان اصلی منابع عرضه FDI، فرایند تولید محصولات خویش را به قسمتهای مختلفی؛ چون تحقیق و توسعه، تولید قطعات، سرهم‌بندی و مونتاژ و بازاریابی و فروش و... تقسیم و هر قسمت را در کشوری مستقر می‌کردند تا از مزایای لازم در آن زمینه برخوردار شوند. اگر قبلاً داشتن منابع و مواد اولیه و همچنین نیروی کار کافی و ارزان قیمت جزء عوامل اصلی اقتصادی جذب FDI به‌شمار می‌رفت، امروزه، به‌عنوان عوامل سنتی جذب FDI به‌شمار می‌رود. زیرا، ممکن است کشوری منابع طبیعی و نیروی کار غیرماهر ارزان قیمت نداشته باشد، اما، با این وجود حجم عمده‌یی از FDI را جذب کند. دلیل آن اهمیت یافتن داراییهای خلاقه‌یی، چون؛ فناوری، مهارتهای مدیریتی و بازاریابی است. اگر کشوری، به دلیل برخورداری از سرمایه‌های انسانی پیشرفته، دارای چنین داراییهایی باشد، می‌تواند هدف شرکتهای فراملیتی (TNCs) جهت صدور FDI قرار گیرد.

در مقاله حاضر، وضعیت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشور ایران، طی دوره سالهای (۱۳۷۲-۸۶) مورد بررسی قرار گرفته است.

تعاریف

سرمایه‌گذاری، در اقتصاد ملی یا در یک مؤسسه تولیدی، مجموعه‌ی داراییهای تولیدی است که به تازگی و دقیقتر در یک واحد زمانی - یا عملاً طی یک سال - ایجاد گردیده است. (فرهنگ، ۱۳۸۴)

مطابق ماده (۱) قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، سرمایه‌گذاری خارجی عبارت است از: به‌کارگیری سرمایه خارجی در یک بنگاه اقتصادی جدید یا موجود، پس از گرفتن مجوز سرمایه‌گذاری. سرمایه‌گذاری خارجی، به‌صورت تملک داراییها (سهام، اوراق بهادار و غیره) توسط سرمایه‌گذار در خارج از موطن خود، تعریف شده

○ افزایش حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، یکی از وجوه بارز جهانی شدن اقتصاد به‌شمار می‌رود.

دستیابی به منابع مالی خارجی، به‌عنوان مکمل منابع مالی داخلی برای دستیابی به هدفهای رشد و توسعه اقتصادی، از اهمیت بسیار برخوردار است. سرمایه‌گذاری خصوصی خارجی در کشور میزبان، به دو گونه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) و سرمایه‌گذاری در پرتفوی خارجی یا سرمایه‌گذاری غیرمستقیم خارجی (FPI) انجام می‌شود.

و کار است که در آن سرمایه‌گذار خارجی، بدون تشکیل شرکت، در منافع حاصل از سرمایه‌گذاری، ذینفع می‌شود. در هر حال، سوابق مالی مربوط به مشارکت در دفاتر یکی از طرفین مشارکت در ایران، ثبت و ضبط می‌شود.

نظریات سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

نظریات سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، به سه دسته تقسیم می‌شود: نظریه‌های با فرض رقابت کامل، نظریه‌های با فرض رقابت ناقص، سایر نظریه‌ها. این نظریات، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را از دیدگاه شرکت‌های فراملیتی (TNCs) مورد بحث قرار می‌دهد. با فرض رقابت کامل؛ جریان آزاد منابع تولید و اطلاعات بین کشورهای مختلف، عدم دخالت دولت در اقتصاد، عدم چسبندگی قیمت‌ها و دستمزدها، عدم محدودیت‌های تعرفه‌یی و غیر تعرفه‌یی بر تجارت خارجی برقرار می‌شود. اما، با فرض شرایط رقابت ناقص، همه فرض‌های مربوط به بازار رقابت کامل نقض می‌گردد. در میان نظریات مبتنی بر فرض رقابت کامل، در نظریه تولید و اندازه بازار، حجم سرمایه‌گذاری شرکت فراملی در کشور میزبان، بستگی به فروش و سهم بازار و تقاضای محصولات آن شرکت دارد. در پژوهش‌های تجربی، از تولید ناخالص داخلی (GDP) بیشتر به‌عنوان نماینده و شاخصی از حجم بازار و تقاضای کل کشور میزبان استفاده می‌شود؛ به گونه‌یی که هر چه تولید ناخالص داخلی یا حجم بازار داخلی کشور بیشتر و بزرگتر باشد، شرکت‌های فراملی که هدف بازار را دنبال می‌کنند، به صدور سرمایه بیشتر به این کشور گرایش می‌یابند.

ویکهام (۱۹۹۴) در نظریه خود، اطلاعات را یکی از عوامل مهم تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران معرفی می‌کند و سه مرحله برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) در کشورهای در حال توسعه مطرح می‌کند:

مرحله اول؛ افزایش آرام FDI، مرحله دوم؛ نوسانات FDI و مرحله سوم؛ افزایش سریع FDI

○ در میان نظریات مبتنی بر فرض رقابت کامل، در نظریه تولید و اندازه بازار، حجم سرمایه‌گذاری شرکت فراملی در کشور میزبان، بستگی به فروش و سهم بازار و تقاضا برای محصولات آن شرکت دارد. در پژوهش‌های تجربی، از تولید ناخالص داخلی (GDP) بیشتر به‌عنوان نماینده و شاخصی از حجم بازار و تقاضای کل کشور میزبان استفاده می‌شود؛ به گونه‌یی که هر چه تولید ناخالص داخلی یا حجم بازار داخلی کشور بیشتر و بزرگتر باشد، شرکت‌های فراملی که هدف بازار را دنبال می‌کنند، به صدور سرمایه بیشتر به این کشور گرایش می‌یابند.

طرح مورد سرمایه‌گذاری را با مسوولیت خود و از طریق تشکیل شرکت ایرانی و یا تأسیس شعبه خود در ایران، به‌عنوان شرکت پروژه^۵ تدارک کرده، حسب مورد، مبادرت به ساخت و یا بهره‌برداری از طرح می‌کند. روش‌های BOT، بسیار متنوع بوده، هر کدام از ویژگی‌های خاصی برخوردار است.

۲- ب- بیع متقابل^۶: سرمایه‌گذار خارجی، منابع مالی نقدی و غیر نقدی را برای ایجاد، توسعه و یا نوسازی بنگاه اقتصادی سرمایه‌پذیر در اختیار بنگاه قرار می‌دهد و برگشت سرمایه، به صورت کالاها و خدمات تولیدی بنگاه اقتصادی سرمایه‌پذیر و یا سایر کالاها صورت می‌گیرد.

۳- ب- مشارکت مدنی: ترتیبات قراردادی برای انجام فعالیت مشترکی است که بدون تشکیل شخصیت حقوقی (شرکت) صورت می‌گیرد. منافع سرمایه‌گذاری و نحوه انتفاع هر یک از طرفین، به ترتیبی که در قرارداد مقرر گردیده، قابل برداشت است. مشارکت مدنی، شامل کلیه اشکال دیگر کسب

موقعیت، یا اقدام به سرمایه‌گذاری در بنگاه‌های موجود در کشور میزبان می‌کند و یا به تأسیس شعبه‌یی در آن کشور اقدام می‌نماید. در نظریه درونی کردن، سرمایه‌گذار خارجی، جهت جایگزین کردن مبادلات خارجی با مبادلات داخلی، اقدام به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌کند. براساس این نظریه، بنگاه‌ها تمایل دارند به جای آنکه کالاها و خدمات واسطه‌یی خود را از طریق بازار تأمین کنند، آنها را از طریق نقل و انتقالات درونی بین بنگاه‌ی تأمین نمایند.

در نظریه مکان، سرمایه‌گذار خارجی، جهت دستیابی به مزیت‌های بازار کشور میزبان و همچنین به دلیل عدم تحرک برخی از عوامل تولید؛ مانند نیروی کار و منابع طبیعی، اقدام به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌کند. دانینگ، با تلفیق سه نظریه سازمان

است. مرحله اول، یعنی افزایش آرام سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در حال توسعه، شامل چند نوع سیاست مهم است. از جمله، سیاست ایجاد منطقه‌های اقتصادی ویژه، که از کنترل و تنظیم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی آزاد باشد و محرک‌های بیشتری برای سرمایه‌گذاران خارجی به وجود آورد. سیاست‌هایی از قبیل؛ اعطای امتیازات مالیاتی، معافیت‌های مالیاتی و توسعه صادرات، در این زمینه مناسب است. تصویب قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی - در سال ۱۳۷۲ - در جهت همین سیاست‌ها بوده است. سیاست مهم دیگر، ایجاد چارچوب قانونی جهت فعالیت سرمایه‌گذاران خارجی است. تصویب قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۱۳۸۱، بستر مناسبی را برای فعالیت‌های سرمایه‌گذاران خارجی در کشور فراهم آورده است. به نظر می‌رسد که اقتصاد کشور ما، مرحله اول را طی کرده و اکنون در مرحله دوم، یعنی نوسانات سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی قرار دارد.

از جمله سیاست‌هایی که در این مرحله توسط دولت می‌تواند اجرا شود، رفع برخی از قوانین محدودکننده، وضع قوانین، افزایش تعداد مناطق ویژه اقتصادی و تسهیلات برای نقل و انتقال نیروی کار است. چنانچه این مرحله با موفقیت طی شود، اقتصاد کشور وارد مرحله سوم؛ یعنی مرحله افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌گردد.

در نظریه نرخ بازدهی متفاوت، سرمایه‌گذاری خارجی يك کشور در کشورهای مختلف، با توجه به تفاوت نرخ بهره و بازدهی در کشورهای مختلف صورت می‌پذیرد. اما، در نظریه تنوع مجموعه داراییها، سرمایه‌گذار خارجی، به‌طور همزمان، هم‌نرخ بازدهی و هم عامل خطرپذیری سرمایه‌گذاری را در نظر می‌گیرد.

در بین نظریه‌های مبتنی بر نواقص بازار، براساس نظریه سازمان صنعتی، هایمر (۱۹۷۶) معتقد است که شرکت فراملیتی - که اقدام به (FDI) می‌کند - از موقعیت انحصاری برخوردار است و برای حفظ این

○ در قانون برنامه اول توسعه، جذب سرمایه‌های خارجی بیشتر به روش‌های تأمین اعتبار (استقراض و فاینانس) مورد نظر بوده است. در قانون دوم، گذشته از روش تأمین اعتبار فاینانس، به موضوع جلب مشارکت‌های خارجی در طرح‌های گوناگون سرمایه‌گذاری داخلی اشاره شده است. در میان برنامه‌های توسعه پس از انقلاب، برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۸۸)، نخستین و تنها برنامه‌یی است که به گونه مشخص و روشن، به موضوع سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پرداخته و هدف‌هایی نیز برای آن در نظر گرفته است. در این قانون، همچنین به بالا بردن سطح دانش فنی و کارآفرینی، از راه فعالیت‌های تحقیق و توسعه، با مشارکت شرکت‌های خارجی و فراهم آوردن زمینه‌های آن اشاره شده است.

۵۹ میلیارد دلار بوده که این رقم در سال ۲۰۰۵، به ۹۱۶ میلیارد دلار رسیده است. نرخ رشد جریانات ورودی FDI در سال ۲۰۰۵ نسبت به سال قبل از آن ۲۸/۹ درصد بوده است، در صورتی که طی همین دوره، تولید ناخالص داخلی جهان ۹/۱ درصد رشد داشته است. به عبارت دیگر، نرخ رشد FDI بیش از سه برابر نرخ رشد GDP در جهان بوده است. نکته درخور توجه در جدول (۱)، افزایش حجم ادغامها و اکتسابها در جهان در سال ۲۰۰۵ نسبت به سال ۲۰۰۴ و با ۸۸/۲ درصد رشد است. جدول نشان می‌دهد که ارقام حق الامتیاز و لیسانس نسبت به ارقام موجودی و جریان FDI، رقم بسیار ناچیزی را تشکیل می‌دهند. این امر نشان می‌دهد که شرکتهای فراملیتی (TNCs) در سطح بین‌الملل، تمایل دارند تا به جای اعطای حق الامتیاز و لیسانس به شرکتهای کشور میزبان، خود را سبب اقدام به صدور FDI نمایند.

جریاناتهای ورودی FDI در جهان، از ۵۵۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۳، با ۶۴/۲ درصد افزایش، به رقم ۹۱۶۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۵ افزایش یافته است. طی همین مدت، جریانات FDI برحسب خروج، از ۵۶۱/۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۳، با ۳۹ درصد افزایش، به رقم ۷۷۹ میلیارد دلار بالغ شده است.

صنعتی، درونی کردن و نظریه مکان، نظریه ترکیبی (OLI) را ارائه نموده است. به عقیده دانینگ، شرکتهای فراملیتی، زمانی اقدام به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌کنند که بتوانند با تلفیق مزایای ویژه‌ی که در اختیار دارند، با مزایای مکان کشور میزبان، از مزایای بین‌المللی شدن بهره‌گیرند.

ورنون (۱۹۶۶)، با مطرح کردن سیکل محصول، علل تجارت بین‌المللی و FDI را، توأم، با توسل به نواقص بازار توضیح می‌دهد. او معتقد است که براساس نظریه سیکل محصول سیمون کوزتس، هنگامی که محصول به مرحله عرضه می‌رسد، بنگاهها در برابر تهدید از دست دادن بازارها، واکنش نشان می‌دهند و در نتیجه، فرایند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی - به‌عنوان پوششی برای حفاظت و حمایت از حقوق مالکیت معنوی - پدید می‌آید. براساس نظریه واکنش چندانحصاری، هنگامی که در یک محیط چندانحصاری، یک بنگاه به سرمایه‌گذاری مستقیم (FDI) روی می‌آورد، سایر رقبا نیز به‌منظور حفظ سهم خود در بازار به FDI روی می‌آورند.

وضعیت سرمایه‌گذاری مستقیم (FDI) در جهان

همانطور که از جدول شماره (۱) مشخص است، حجم جریاناتهای ورودی FDI در سال ۱۹۸۲، برابر با

جدول ۱- نماگرهای انتخابی FDI و تولید بین‌المللی (در سالهای ۲۰۰۵-۱۹۸۲)

	ارزش بر حسب قیمت جاری (میلیارد دلار)				نرخ رشد سالانه (درصد)						
	۱۹۸۲	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۱۹۸۶-۱۹۹۰	۱۹۹۱-۱۹۹۵	۱۹۹۶-۲۰۰۰	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵
جریاناتهای ورودی FDI	۵۹	-	۷۱۱	۹۱۶	۲۱/۷	۲۱/۸	۴۰	-۲۵/۸	-۹/۷	۲۷/۴	۲۸/۹
جریاناتهای صدور FDI	۲۸	۲۳۰	۸۱۳	۷۷۹	۲۴/۶	۱۷/۱	۳۶/۵	-۲۹/۴	۴	۴۴/۹	-۴/۲
موجودی FDI برحسب ورود	۶۴۷	۱۷۸۹	۹۵۴۵	۱۰۱۳۰	۱۶/۸	۹/۳	۱۷/۳	۹/۷	۲۰/۶	۱۶/۱	۶/۱
موجودی FDI برحسب خروج	۶۰۰	۱۷۹۱	۱۰۳۲۵	۱۰۶۷۲	۱۸	۱۰/۷	۱۸/۹	۹/۶	۱۷/۷	۱۴/۱	۳/۴
درآمد سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی	۴۷	۱۲۰	۶۰۷	۶۴۴	۱۸/۷	۱۸/۱	۱۲/۷	۶/۳	۳۷	۲۶/۶	۶/۱
ادغامها و اکتسابهای فرامرزی (M&As)	-	۱۵۱	۳۸۱	۷۱۶	۲۵/۹	۲۴	۵۱/۵	-۳۷/۷	-۱۹/۷	۲۸/۲	۸۸/۲
GDP به قیمت جاری	۱۰۸۹۹	۲۱۸۹۸	۴۰۹۶۰	۴۴۶۷۴	۱۱/۱	۵/۹	۱/۳	۳/۹	۱۲/۱	۱۲/۱	۹/۱
دریافتی بابت حق الامتیاز و لیسانس	۹	۳۰	۱۱۱	۹۱	۲۱/۲	۱۴/۳	۷/۸	۷/۹	۱۴/۱	۱۷	-۱۷/۹

مأخذ: World Investment Report 2006

داخلی (GDP) را نشان می‌دهد. ارقام جدول شماره (۲) بیانگر افزایش اهمیت و نقش FDI در اقتصاد جهانی، در سال ۲۰۰۵ نسبت به سالهای قبل از آن است. این امر، حکایت از اهمیت فزاینده FDI در اقتصاد جهانی طی سالهای اخیر و همچنین روند رو به رشد آن دارد.

جایگاه سرمایه‌گذاری خارجی در قانون چگونگی اداره مناطق آزاد صنعتی - تجاری و همچنین قوانین برنامه‌های توسعه پس از انقلاب اسلامی ایران

قوانین برنامه‌های توسعه کشور و همچنین قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی کشور، نقش اساسی در بسترسازی قانونی جهت ایجاد شرایط لازم برای ورود و جذب سرمایه‌های خارجی به کشور داشته که در ادامه به توضیح مواردی از این قوانین می‌پردازیم که به سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری خارجی مربوط می‌شود.

قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی (سال ۱۳۷۲)

در این قانون، تسهیلات ویژه‌ی برای سرمایه‌گذاران خارجی در نظر گرفته شده است که در زیر به برخی از آنها اشاره می‌شود. - به موجب ماده ۸ این قانون، سازمان و شرکتهای

جریان ورودی FDI به کشورهای توسعه یافته، در سال ۲۰۰۵ نسبت به سال ۲۰۰۳، بیش از ۵۱ درصد افزایش یافته است. طی همین مدت، جریان ورودی FDI به کشورهای در حال توسعه، ۹۱ درصد رشد داشته است. نکته بسیار با اهمیت، سهم کشور چین (وهنگ کنگ چین) در جذب جریانات ورودی FDI است، به طوری که در سال ۲۰۰۵ میلادی، سهم این کشور بیش از ۳۲ درصد جریانات FDI ورودی به کشورهای در حال توسعه را تشکیل داده است.

موجودی FDI کل جهان برحسب ورودی، از ۵۸۰۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰، با ۷۴ درصد افزایش، به رقم ۱۰۱۳۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۵ رسیده است. طی همین مدت، موجودی FDI برحسب خروجی، از ۶۴۷۱/۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰، با ۶۵ درصد افزایش، به رقم ۱۰۶۷۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۵ بالغ گردیده است.

برای کشورهای توسعه یافته، موجودی FDI برحسب ورودی، در سال ۲۰۰۵ نسبت به سال ۲۰۰۰، حدود ۷۹ درصد رشد داشته است و برای کشورهای در حال توسعه، این رقم برابر با ۵۷ درصد بوده است.

جدول شماره (۲)، جریان FDI، به عنوان درصدی از تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (GFCF) و همچنین موجودی FDI، به عنوان درصدی از تولید ناخالص

جدول ۲- جریانات FDI و سهم آن در GFCF و GDP، برحسب مناطق جغرافیایی و در سالهای مختلف

منطقه اقتصادی	جهت جریان	جریان FDI به عنوان درصدی از GFCF			موجودی FDI به عنوان درصدی از GDP		
		۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۱۹۹۰	۲۰۰۰	۲۰۰۵
کل جهان	ورودی	۷/۳	۷/۷	۹/۴	۸/۵	۱۸/۳	۲۲/۷
	خروجی	۷/۴	۹/۳	۸/۳	۸/۶	۲۰/۶	۲۳/۹
کشورهای توسعه یافته	ورودی	۶/۴	۶/۳	۸	۸/۲	۱۶/۲	۲۱/۴
	خروجی	۹/۲	۱۰/۹	۹/۵	۹/۶	۲۲/۸	۲۷/۹
کشورهای در حال توسعه	ورودی	۹/۳	۱۰/۷	۱۲/۸	۹/۸	۲۶/۳	۲۷
	خروجی	۱/۶	۴/۸	۸/۱	۴/۳	۱۳/۴	۱۲/۸

مأخذ: World Investment Report 2006

اسلامی ایران مجاز است.

قانون برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۷۲)

- به موجب بند الف تبصره ۲۹، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مجاز شده بود طی دوره برنامه اول، از محل دریافت‌های ارزی، حداکثر تا مبلغ ۱۲۰/۷۳۲ میلیارد دلار پرداخت و یا ایجاد تعهد نماید.

- به موجب بند (ه) تبصره ۲۹ به بانک مرکزی اجازه داده شده بود که برای اجرای چند طرح توسط وزارت جهاد کشاورزی، نسبت به ایجاد تعهد ارزی، حداکثر تا آخر سال ۱۳۷۰ تا سقف ۱/۵ میلیارد دلار اقدام نماید.

- به موجب بند (ز) تبصره ۲۹، به منظور استفاده حداکثر از ظرفیتهای منابع آب و نیروی کشور، به دولت اجازه داده شده بود که احداث سد‌های کارون ۳، کارون جریانی چهار، کرخه و گاویشان را تا سقف ۳ میلیارد دلار، از طریق انعقاد قراردادهای اعتباری بلندمدت تأمین نماید.

- به موجب بند (ح) تبصره ۲۹، به شرکت ملی نفت ایران اجازه داده شده بود، به منظور تأمین گاز مورد نیاز برای مصارف داخلی و صادرات، با ضمانت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، قراردادهای لازم با شرکتهای ذیصلاح خارجی را حداکثر تا مبلغ ۳/۲ میلیارد دلار منعقد نماید، به نحوی که بازپرداخت هزینه‌های سرمایه‌گذاری از محل تولیدات میدانهای فوق صورت گیرد.

- به موجب بند (ط) تبصره ۲۹، به شرکت ملی صنایع پتروشیمی اجازه داده شده بود که جهت طرحهای سرمایه‌ی پتروشیمی، با ضمانت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، تا مبلغ ۲/۲ میلیارد دلار ایجاد تعهد نماید.

- به موجب بند (ی) تبصره ۲۹، به شرکت ملی صنایع پتروشیمی اجازه داده شده بود که به منظور رفع قسمتی از نیازهای بخشهای صنعت و معدن در امور مربوط به تولید و صادرات و سرمایه‌گذارهای ذیربط، به روش معاملات متقابل، تا سقف ده میلیارد دلار اقدام نماید.

○ یکی از فرضهای بنیادی در برنامه چهارم توسعه، افزایش نسبت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) به تولید ناخالص داخلی (GDP) از ۰/۶ درصد به ۳ درصد در نظر گرفته شده است.

تابع آن مجاز هستند قراردادهای لازم را با اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی و خارجی منعقد کنند و با سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی - با رعایت قانون اساسی - برای انجام طرحهای عمرانی و تولیدی مشارکت نمایند.

- به موجب ماده ۱۳ این قانون، اشخاص حقیقی و حقوقی که در منطقه به انواع فعالیتهای اقتصادی اشتغال دارند، نسبت به نوع فعالیت اقتصادی در منطقه آزاد، از تاریخ بهره‌برداری مندرج در مجوز، به مدت ۱۵ سال از پرداخت مالیات بر درآمد معاف خواهند بود.

- براساس تبصره‌های ۱ و ۲ ماده ۱۸ این قانون، تأسیس بانک و مؤسسه اعتباری ایرانی با سرمایه داخلی و خارجی در مناطق و همچنین افتتاح شعبه توسط بانکها و یا مؤسسات اعتباری - اعم از ایرانی و خارجی - موقوف به پیشنهاد سازمان هر منطقه آزاد و تأیید مراجع ذیصلاح است.

- به موجب ماده ۲۰، ورود و خروج سرمایه و سود حاصل از فعالیتهای اقتصادی در هر منطقه، آزاد است.

- به موجب ماده ۲۱ این قانون، حقوق قانونی سرمایه‌گذاران خارجی که پذیرش سرمایه آنها به تصویب هیأت وزیران رسیده، مورد تأیید است.

- و بالاخره، به موجب ماده ۲۸ این قانون، تأسیس و فعالیت مؤسسات بیمه ایرانی و با سرمایه داخلی و خارجی و شعب و نمایندگی آنها و مؤسسات کارگزار بیمه در مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری

مذکور در اساسنامه و موکد در این قانون استفاده کنند.
- به موجب بند (الف) ماده ۱۲۲ این قانون، وزارت نفت مجاز است بنا به تقاضای بخش خصوصی یا تعاونی، رأساً یا با مشارکت خارجی، مجوز احداث پالایشگاه و واحدهای تولید سایر محصولات وابسته به صنایع نفت را صادر کند.

- به موجب بند ب ماده ۱۲۲ این قانون، وزارت نیرو مجاز است بنا به تقاضای بخش خصوصی یا تعاونی، رأساً یا با مشارکت خارجی، مجوز لازم برای احداث نیروگاه تولید برق صادر کند.

- به موجب بند الف ماده (۱۳۰)، به سازمان هواپیمایی کشوری اجازه داده شده بود با رعایت شرایطی نسبت به تکمیل و اجرای طرحهای فرودگاهی و پروازی و توسعه ناوگان هوایی، با جلب سرمایه‌های داخلی و خارجی، از طریق انعقاد قراردادهای مشارکت اقدام کند.

- به موجب ماده ۱۷۱، به وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح اجازه داده شده بود که با رعایت یکسری از شرایط، نسبت به ایجاد شرکت‌های صنعتی و خدماتی، با مشارکت طرفهای داخلی و خارجی اقدام نماید.

قانون برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۸۸)

در میان برنامه‌های توسعه پس از انقلاب، برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۸۸)، نخستین و تنها برنامه‌یی است که به گونه‌ی مشخص و روشن، به موضوع سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پرداخته و اهدافی نیز برای آن در نظر گرفته است. در این قانون، همچنین به بالا بردن سطح دانش فنی و کارآفرینی، از راه فعالیتهای تحقیق و توسعه، با مشارکت شرکت‌های خارجی و فراهم آوردن زمینه‌های آن اشاره شده است.

- به موجب بند ب ماده ۱۳، بانکهای تجاری و تخصصی مجازند بدون تضمین دولت و با رعایت سقف مذکور در جزء (۲)، نسبت به تأمین منابع مالی طرحهای سرمایه‌گذاری بخشهای غیردولتی، از منابع بین‌المللی اقدام کنند.

همانطور که ملاحظه می‌شود، در قانون برنامه اول توسعه، بیشتر جذب سرمایه‌های خارجی به روشهای تأمین اعتبار (استقراض و فاینانس) مورد نظر بوده است.

قانون برنامه دوم توسعه (۱۳۷۳-۷۸)

- به موجب بند (ه) تبصره ۲۲ قانون برنامه دوم، سرمایه‌گذاران خارجی - در چارچوب خط‌مشیها و ضوابطی - می‌توانند با مشارکت طرف ایرانی، اقدام به سرمایه‌گذاری در بخشهای اقتصادی نمایند.

- به موجب بند (و) تبصره ۲۲، به دولت اجازه داده شد، جهت اجرای طرحهای زیربنایی و توسعه‌یی و... نسبت به گرفتن و یا تضمین تسهیلات مالی بلاعوض یا اعتباری از مؤسسات مالی خارجی و بین‌المللی اقدام کند.

- به موجب بند (۲) تبصره ۲۲، به دستگاههای اجرایی ذیربط اجازه داده شد که در چارچوب اعتبارات این قانون تا سقف ۶/۵ میلیارد دلار، با استفاده از روشهای بیع متقابل و تا سقف ۳/۵ میلیارد دلار از طریق تعهدات فاینانس، طرحهای اجرایی مشخص شده را اجرا کنند.

ملاحظه می‌شود که در قانون دوم، گذشته از روش تأمین اعتبار فاینانس، به موضوع جلب مشارکتهای خارجی در طرحهای گوناگون سرمایه‌گذاری داخلی اشاره شده است.

قانون برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۸۳)

- به موجب بند (ب) ماده ۸۵ این قانون، به دولت اجازه داده شد که با رعایت شرایطی، نسبت به گرفتن و یا تضمین تسهیلات مالی خارجی در قالب لویای بودجه سنواتی اقدام کند.

- به موجب ماده ۹۷، به بانکهای صنعت و معدن، کشاورزی و توسعه صادرات اجازه داده شده بود؛ برای تأمین مالی طرحهای غیردولتی، از منابع خارجی استفاده کرده و بازپرداخت آن را تعهد کنند.

- به موجب بند (ج) ماده ۱۱۱ این قانون، به بانک صنعت و معدن اجازه داده شده بود از امکانات بازارهای مالی داخلی و خارجی در جهت اهداف

است، جهت رشد اقتصادی، ارتقای فناوری، ارتقای کیفیت تولیدات، افزایش فرصت‌های شغلی و افزایش صادرات در قلمرو فعالیت‌های تولیدی، اعم از صنعتی، معدنی، کشاورزی، زیربنایی، خدمات و فناوری اطلاعات؛ در اجرای قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۰/۱۲/۱۹، به منظور جلب سرمایه‌گذاری خارجی، زمینه‌های لازم را از طریق مذکور در بند «ب» ماده ۳ این قانون فراهم نماید.

به منظور دستیابی به رشد پیش‌بینی شده در طی سال‌های برنامه چهارم برای سرمایه‌گذاری خارجی: ۱- به دولت اجازه داده شده است معادل یک در هزار کل سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی واقعی، تحت پوشش قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی (مصوب ۱۳۸۰/۱۲/۱۹) را - علاوه بر بودجه سالانه - در ردیف‌های پیش‌بینی شده در قوانین بودجه سنواتی، به طور سالانه در اختیار سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران قرار دهد.

۲- به منظور افزایش کارایی سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران در جهت تحقق اهداف پیش‌بینی شده در برنامه، در خصوص سرمایه‌گذاری خارجی و با توجه به قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، دولت مکلف است نسبت به تقویت و اصلاح ساختار تشکیلاتی و جایگاه سازمان مذکور اقدام کند.

- به موجب بند ج ماده ۳۰، یکی از محورهای اجرای طرح جامع مسکن، تشویق و ترغیب سرمایه‌گذاری خارجی در بخش مسکن عنوان شده است.

- به موجب بند ب ماده ۴۸، دولت موظف شده است به منظور ارتقای پیوستگی میان سطوح آموزشی و توسعه فناوری، کارآفرینی و تولید ثروت در کشور، در طول برنامه چهارم، اقدام به تدوین ضوابط و آرایه حمایت‌های لازم در راستای تشویق طرف‌های خارجی قراردادهای بین‌المللی و سرمایه‌گذاری خارجی برای انتقال بخشی از فعالیت‌های تحقیق و توسعه مربوط به

- به موجب ماده ۱۴، به منظور افزایش ظرفیت تولید نفت و حفظ و ارتقای سهمیه ایران در تولید اوپک، تشویق و حمایت از جذب سرمایه‌ها و منابع خارجی در فعالیت‌های بالادستی نفت و گاز بویژه در میدان‌های مشترک و طرح‌های اکتشافی کشور، اطمینان از حفظ و نگهداری هر چه بیشتر با افزایش ضریب بازیافت از مخازن نفت و گاز کشور، انتقال و به کارگیری فناوری‌های جدید در توسعه و بهره‌برداری از میدان‌های نفتی و گازی و امکان استفاده از روش‌های مختلف قراردادی بین‌المللی، به شرکت ملی نفت ایران اجازه داده می‌شود تا سقف تولید اضافی مندرج در بند «ج» این ماده، نسبت به انعقاد قراردادهای اکتشافی و توسعه میدان‌ها، با تأمین منابع مالی با طرف‌های خارجی یا شرکت‌های صاحب صلاحیت داخلی، متناسب با شرایط هر میدان، با رعایت اصول و شرایطی اقدام کند.

در بند «ه» همین ماده، تصریح شده است که به منظور شناسایی و اکتشافات هر چه بیشتر منابع نفت و گاز در سراسر کشور و نیز انتقال و به کارگیری فناوری‌های جدید در عملیات اکتشافی، به دولت اجازه داده می‌شود که پس از طی مراحل قانونی، نسبت به عقد قراردادهای بیع متقابل توأم برای اکتشاف و استخراج، از طریق برگذاری مناقصات، اقدام و پیمانکار را مطابق ضوابط قانون انتخاب کند.

- به موجب بند (ج) ماده ۱۵، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و وزارت امور اقتصادی و دارایی موظفند با طراحی و تدوین چارچوب تنظیمی و نظارتی و سازوکار اجرایی لازم، امکان سرمایه‌گذاری خارجی در بازار سرمایه کشور و بین‌المللی کردن بورس اوراق بهادار تهران را فراهم آورند.

- به موجب بند (و) ماده ۲۱، دولت مکلف است جهت استفاده از علوم و فناوری‌های نوین در کلیه زمینه‌های معدنی از قبیل اکتشاف، استخراج، فرآوری مواد معدنی و صنایع معدنی، زمینه حضور سرمایه‌گذاران خارجی را در امور فوق فراهم آورد.

- به موجب ماده ۲۴، به دولت اجازه داده شده

جدول ۳- منابع مالی سرمایه‌گذاری ثابت در برنامه چهارم توسعه کشور

(میلیون دلار)

منابع مالی	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	مجموع برنامه
تسهیلات فاینانس	۳۷۷۸	۲۹۹۹	۱۸۷۶	۱۳۷۶	۳۴۳	۱۰۳۷۲
سایر تسهیلات موضوع بند (ب) ماده (۳) قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی	۱۱۰۰	۱۳۰۰	۱۴۵۰	۱۵۵۰	۱۶۰۰	۷۰۰۰
سرمایه‌گذاری خارجی	۱۸۰۷	۲۳۲۲	۲۷۲۷	۳۱۷۰	۳۹۱۲	۱۳۹۳۸
جمع	۶۶۸۵	۶۶۲۱	۶۰۵۳	۶۰۹۶	۵۸۵۵	۳۱۳۱۰

داخل کشور و انجام آن با مشارکت شرکتهای خارجی کند.

یکی از فرضهای بنیادی در برنامه چهارم توسعه، افزایش نسبت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) به تولید ناخالص داخلی (GDP) از ۰/۶ درصد به ۳ درصد در نظر گرفته شده است.

برای تأمین منابع مالی سرمایه‌گذاری ثابت طی برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۸۸)، منابع خارجی به شرح جدول (۳) در نظر گرفته شده است.

همانگونه که ملاحظه می‌شود، در قانون برنامه چهارم توسعه پیش‌بینی شده است که سهم روش تأمین مالی فاینانس در تأمین منابع مالی خارجی، با ۹۰ درصد کاهش، از ۳۷۷۸ میلیون دلار در سال ابتدای برنامه، به ۳۴۳ میلیون دلار در انتهای برنامه چهارم کاهش یابد.

همچنین در قانون برنامه چهارم، پیش‌بینی شده است که سهم روشهای جذب سرمایه‌گذاری از طریق مشارکت مدنی، بیع متقابل و ساخت و بهره‌برداری و واگذاری (BOT)، با ۴۵ درصد افزایش، از ۱۱۰۰ میلیون دلار در سال ۱۳۸۴ به ۱۶۰۰ میلیون دلار در سال ۱۳۸۸ برسد.

و بالاخره، پیش‌بینی شده است که روش جذب سرمایه‌گذاری خارجی، به صورت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، از ۱۸۰۷ میلیون دلار در سال ۱۳۸۴، با ۱۶/۵ درصد افزایش، به رقم ۳۹۱۲

میلیون دلار در سال پایانی برنامه چهارم (سال ۱۳۸۸) برسد.

مشاهده می‌شود که در برنامه چهارم توسعه جایگاه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)، در بین سایر روشهای جذب سرمایه‌های خارجی، بسیار مهم و اساسی پیش‌بینی شده است.

نهادهای بین‌المللی سرمایه‌گذاری خارجی

توافقنامه‌های بین‌المللی در مورد FDI، به آن ابعاد بین‌المللی داده است. برخی از این توافقنامه‌ها، در جهت تضمین و حمایت از سرمایه‌های خارجی است و برخی دیگر، مسایل مهمتر و گسترده‌تری شامل؛ اجتناب از وضع مالیات مضاعف و مواردی از این قبیل را شامل می‌شود. يك کشور، می‌تواند علاوه بر مشارکت در موافقتنامه‌ها و کنوانسیونهای بین‌المللی، با کشورهای مختلف نیز اقدام به انعقاد موافقتنامه‌های دوجانبه نماید. کشور ایران، تاکنون با تعداد زیادی از کشورها موافقتنامه دوجانبه تشویق و حمایت متقابل سرمایه‌گذاری امضاء کرده است.

۱- بانک جهانی

بانک جهانی، در حال حاضر دارای سه نهاد است که در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی فعالیت می‌کنند:

الف - شرکت مالی بین‌المللی (IFC)

این شرکت، یکی از مؤسسات وابسته به گروه بانک

گروه بانک جهانی است. این آژانس، از نظر مالی و حقوقی، یک سازمان مستقل و بین‌المللی است. هدف از تأسیس این آژانس، همکاری با کشورهای توسعه یافته و سرمایه‌گذاران بالقوه برای تقویت و تشویق جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به سوی کشورهای عضو در حال توسعه بوده است. برای دستیابی به اهداف مورد نظر، این آژانس به دو روش عمل می‌کند:

۱- تضمین سرمایه‌گذاری: نظیر بیمه، بیمه مشترک برای کاهش ریسکها و مخاطرات غیربازگانی در کشور مورد نظر.

۲- ارائه خدمات مشاوره‌یی به کشورهای در حال توسعه، به منظور جلب سرمایه‌گذاریهای خارجی و انجام فعالیتهای مکمل، جهت بهبود جریان سرمایه‌گذاری به این کشورها. کشور ایران، از سال ۱۳۸۳ به عضویت این آژانس درآمده است.

۲- سازمان تجارت جهانی (WTO)

الف - توافقنامه راجع به اقدامات سرمایه‌گذاری مرتبط با تجارت، (TRIMs): هدف اصلی از توافقنامه مذکور، ممنوع کردن استفاده از شروط اجرایی از سوی کشورهای سرمایه‌پذیر عضو سازمان تجارت جهانی است.

جهانی است. هدف این شرکت کمک به رشد و توسعه اقتصادی کشورهای در حال توسعه - از طریق کمک به بخش خصوصی آنها - است. برنامه‌های کمک در قالب ایجاد تحرك در سرمایه‌گذاریهای بخش خصوصی، کمک به تجهیز سرمایه‌های داخلی و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی در کشورهای در حال توسعه انجام می‌گیرد. کشور ایران، از سال ۱۳۳۵ به عضویت این نهاد درآمده است.

ب - مرکز بین‌المللی حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری، ایکساید (ICSID)

این مرکز، سومین عضو گروه بانک جهانی است. حوزه عمل آن، شامل هرگونه اختلاف نظر حقوقی میان یک دولت عضو و یک تبعه کشور دیگر عضو است، مشروط بر اینکه، طرفین توافق کرده باشند که اختلاف خود را برای حل و فصل به این مرکز ارجاع دهند. احکام صادر شده از سوی داوران این مرکز برای طرفین اختلاف، الزام‌آور است. ارجاع حل و فصل اختلاف سرمایه‌گذاری به مرکز می‌تواند برای مصالحه و یا حکمیت صورت پذیرد. کشور ایران، هنوز به عضویت این مرکز در نیامده است.

پ - آژانس تضمین سرمایه‌گذاری چندجانبه، میگا (MIGA) آژانس تضمین سرمایه‌گذاری، جدیدترین عضو

جدول ۶- سرمایه‌گذاریهای خارجی تحت پوشش قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی (۸۶-۱۳۷۲)

(میلیون دلار)

سال	سرمایه‌گذاری	سال	سرمایه‌گذاری	سال	سرمایه‌گذاری
۱۳۷۲	۲۰/۳	۱۳۷۷	۵/۸	۱۳۸۲	۱۳۵۷/۶
۱۳۷۳	۱۸۷/۶	۱۳۷۸	۱۰۴۹/۳	۱۳۸۳	۲۷۰۲/۷
۱۳۷۴	۱۲۲/۷	۱۳۷۹	۴۳۸/۷	۱۳۸۴	۴۲۷۵/۲
۱۳۷۵	۶۷	۱۳۸۰	۶۸	۱۳۸۵	۱۰۲۷۷/۸
۱۳۷۶	۱۷۴/۸	۱۳۸۱	۶۱۲/۷	*۱۳۸۶	۱۰۷۸۲/۲
				جمع	۳۲۱۴۲/۶

مأخذ: سازمان سرمایه‌گذاری و کمکهای اقتصادی و فنی ایران

(* ده ماهه است)

جدول ۵- توزیع جغرافیایی سرمایه‌گذاریهای خارجی

تحت پوشش قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی در دوره (۸۶-۱۳۷۲)*

منطقه	آسیا	آفریقا	آمریکا	اروپا	اقیانوسیه	بین‌المللی	چند تابعیتی	جمع
حجم سرمایه‌گذاری (میلیون دلار)	۱۱۰۳۳	۷۹۸۹	۱۰۴۰	۹۶۷۸	۶۸۲	۲۵/۹	۱۶۹۳/۵	۳۲۱۴۲/۶
تعداد طرح	۱۳۸	۹	۷	۲۲۷	۱	۳	۱۸	۴۰۳

مأخذ: سازمان سرمایه‌گذاری و کمکهای اقتصادی و فنی ایران
* تا پایان دیماه ۱۳۸۶.

سرمایه‌گذاری خارجی ورودی مصوب، تحت پوشش قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۸۰، با فراز و نشیبهایی ادامه داشته و از سال ۱۳۸۰ به بعد، سیر صعودی آن به صورت فزاینده آغاز شده است. از جمله دلایل آن، موارد زیر را

ب- موافقتنامه عمومی راجع به تجارت خدمات، گاتس (GATS): هدف اصلی مقررات موافقتنامه (GATS)، حذف برخوردهای تبعیض آمیز با سرمایه‌گذاران خارجی در بخش خدمات و الزام کشورهای عضو سرمایه‌پذیر به اعمال قاعده «رفتار ملی» با سرمایه‌گذاران خارجی در بخش خدمات است.

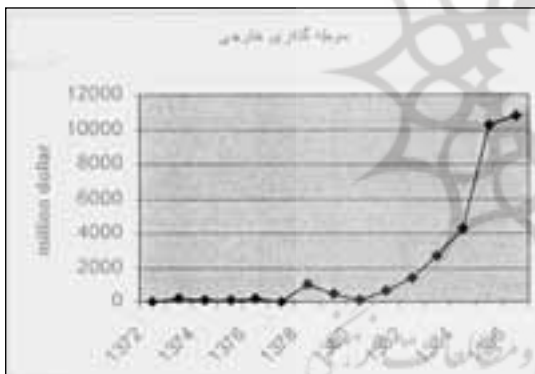
از آنجا که ایران هنوز به عضویت سازمان تجارت جهانی (WTO) در نیامده، این موافقتنامه‌ها نیز مشمول کشور ما نمی‌شود.

سرمایه‌گذاری خارجی در ایران در دوره (۸۶-۱۳۷۲)

با وقوع انقلاب اسلامی و به دنبال آن جنگ تحمیلی، ورود سرمایه‌های خارجی به کشور رو به کاهش گذاشت و در یک دوره زمانی، به طور کلی قطع شد و اغلب سرمایه‌گذاریهای انجام شده قبلی نیز رها گردید و اصل سرمایه‌های خارجی به کشور مادر برگشت داده شد. پذیرش مجدد سرمایه‌گذاریهای خارجی، پس از یک دوره توقف طولانی در دوره بعد از انقلاب، عملاً از نیمه دوم سال ۱۳۷۲ آغاز شد. تصویب قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری-صنعتی، نقطه عطفی در قوانین مربوط به سرمایه‌گذاری خارجی، پس از وقوع انقلاب اسلامی بشمار می‌رود:

جدول شماره (۴) و نمودار (۱) آمار سرمایه‌گذاری خارجی تحت پوشش قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی را نشان می‌دهد. حجم

نمودار (۱) سرمایه‌گذاریهای خارجی تحت پوشش قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی در دوره (۸۶-۱۳۷۲)

نمودار (۲) روشهای گوناگون سرمایه‌گذاریهای خارجی در دوره (۸۶-۱۳۷۲)

جدول ۶- توزیع بخشی سرمایه‌گذاریهای خارجی

تحت پوشش قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی در دوره (۸۶-۱۳۷۲)*

بخش	کشاورزی	معادن	صنعت	آب، برق و گاز	ساختمان	حمل و نقل و ارتباطات	خدمات	سایر	جمع
حجم سرمایه‌گذاری (میلیون دلار)	۱۹/۱	۲۲۳۹	۱۹۴۲۴	۴۶۳۹/۸	۷۳۷/۶	۱۶۱۷/۳	۳۴۵۹/۱	۶/۰۷	۳۲۱۴۲/۶
تعداد طرح	۵	۱۰	۲۸۳	۷	۴۴	۱۰	۴۱	۳	۴۰۳

مأخذ: سازمان سرمایه‌گذاری و کمکهای اقتصادی و فنی ایران

(* تا پایان دیماه ۱۳۸۶.)

سرمایه‌گذاری خارجی را طی دوره (۸۶-۱۳۷۲) نشان می‌دهد. آمارها نشان می‌دهد که توزیع جغرافیایی سرمایه‌گذاری خارجی ورودی به کشور نسبت به دوره قبل از انقلاب، شدیداً متحول شده است. در حالی که پیشتر، قاره‌های اروپا و آمریکا بیشترین حجم صدور سرمایه به کشور ما را داشته‌اند، در حال حاضر، قاره آسیا بیشترین حجم صدور سرمایه به کشورمان را دارد. ترکیب کشورهای صادرکننده سرمایه به کشورمان نیز شدیداً متحول شده است. در دوره پیش از انقلاب، کشورهای چین آلمان، فرانسه، انگلستان، آمریکا و ژاپن، بیشترین حجم سرمایه‌گذاری خارجی در ایران را داشته‌اند. در حالی که، به موجب آمارهای منتشر شده، در حال حاضر، کشور امارات متحده عربی بزرگترین سرمایه‌گذار خارجی در کشورمان محسوب می‌شود. در بین کشورهای اروپایی نیز، آلمان بیشترین میزان سرمایه‌گذاری خارجی را در کشورمان داشته است.

جدول شماره (۶)، توزیع بخشی آمار سرمایه‌گذاریهای خارجی تحت پوشش قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی را نشان می‌دهد. این اطلاعات، حاکی از آن است که بخش صنعت، با ۱۹۴۲۴ میلیون دلار، بیشترین حجم سرمایه‌گذاری خارجی ورودی مصوب را داشته است. در بین زیربخشهای صنعت، صنایع شیمیایی و فرآورده‌های نفتی و همچنین صنایع فلزات اساسی، بیشترین مقدار

می‌توان برشمرد: تصویب قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی (۱۳۸۰)، اعمال سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز، کاهش نرخ مالیاتهای مستقیم، عضویت ایران در آژانس تضمین سرمایه‌گذاری چندجانبه، میگا (MIGA) و قانون برنامه چهارم توسعه، که صریحاً به جذب سرمایه‌های خارجی در قالب روش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، پرداخته است. به طوری که حجم سرمایه‌گذاری خارجی مصوب، از حدود ۶۸ میلیون دلار در سال ۱۳۸۰، به ۱۰/۳ میلیارد دلار در سال ۱۳۸۵ و سپس در ۹ ماهه ابتدایی سال ۱۳۸۶، به رقم ۱۰/۸ میلیارد دلار رسیده است. لازم به ذکر است که آمار جدول (۴)، شامل انواع روشهای جذب سرمایه‌گذاری خارجی طبق قانون بوده است.

انواع روشهای ورود سرمایه خارجی تحت پوشش قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، به چهار صورت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)، بیع متقابل (Buy Back)، ساخت، بهره‌برداری و واگذاری (BOT) و همچنین مشارکت مدنی صورت می‌پذیرد. تا پایان مرداد ماه سال ۱۳۸۶، حجم سرمایه‌گذاریهای خارجی ورودی، به روشهای فوق، به ترتیب برابر با ۲۷۷۵۴ میلیون دلار، ۱۲۵۰ میلیون دلار، ۱۱۷۰ میلیون دلار و ۲۳۶ میلیون دلار بوده است.

جدول شماره (۵) توزیع جغرافیایی سرمایه‌گذاری خارجی تحت پوشش قانون تشویق و حمایت

جذب سرمایه‌های خارجی را داشته‌اند که این امر وجود مزیت‌های نسبی کشور را در این صنایع نشان می‌دهد. پس از بخش صنعت، بخش‌های آب، برق و گاز، مقام دوم جذب سرمایه‌های خارجی به کشور را داشته است.

اطلاعات جدول شماره (۷) نشان می‌دهد که سه استان هرمزگان، بوشهر و تهران، بر سر هم ۷۶ درصد سرمایه‌گذارهای خارجی را جذب کرده‌اند. در میان استانهای کشور، هرمزگان، به تنهایی با جذب ۱۴/۶۷ میلیارد دلار، بیش از ۴۵ درصد سرمایه‌گذاری خارجی در کشور را جذب کرده است. خراسان شمالی نیز، با جذب ۱۰۰ هزار دلار سرمایه‌گذاری خارجی، آخرین رتبه جذب سرمایه‌های خارجی را در میان استانهای کشور داشته است.

وضعیت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)

در ایران از دیدگاه انکتاد

براساس آخرین آمارهای منتشر شده از سوی کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل متحد، انکتاد (unctad)، وضعیت ایران از لحاظ سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)، در جدول (۸) تشریح شده است.

جدول شماره (۸) نشان می‌دهد که براساس آمارهای کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل متحد (انکتاد)، متوسط سالانه ورود جریان FDI به کشورمان طی دوره ۲۰۰۰-۱۹۹۰ میلادی، برابر با ۷ میلیون دلار بوده است. این رقم در سال ۲۰۰۲ به ۵۴۸ میلیون دلار افزایش یافته و پس از آن، با یک سیر نزولی به ۳۰ میلیون دلار در سال ۲۰۰۵ رسیده است. طی سالهای ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۵ نیز، نسبت جریان FDI ورودی به کشور به GFCF، از ۱/۲ درصد در سال ۲۰۰۳، به ۰/۱ درصد در سال ۲۰۰۵ کاهش یافته است. درحالی که طی دوره مورد بررسی، جریان صدور FDI از کشور، از ۴۱ میلیون دلار (متوسط دوره ۲۰۰۰-۱۹۹۰)، به ۷۶ میلیون دلار در سال ۲۰۰۵ رسیده است و جریان خروج FDI از کشور نسبت به GFCF نیز، از ۰/۹- درصد در سال ۲۰۰۳، به

جدول ۷- توزیع استانی سرمایه‌گذارهای خارجی تحت پوشش قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی در دوره (۱۳۸۶-۱۳۷۲)*

استان	تعداد طرح	حجم سرمایه‌گذاری (هزار دلار)
آذربایجان شرقی	۲۳	۸۳/۱۰۰
آذربایجان غربی	۳	۳/۷۴۶
اردبیل	۲	۶/۴۷۳
اصفهان	۲۷	۹۹۱/۶۸۷
بوشهر	۱۷	۷/۵۹۵/۳۵۸
تهران	۱۲۳	۲/۱۸۵/۹۹۰
خراسان جنوبی	۲	۴/۲۲۰
خراسان رضوی	۳۷	۱۴۳/۷۲۶
خراسان شمالی	۱	۱۰۰
خوزستان	۱۶	۴۰۸/۴۴۸
زنجان	۱	۱۷/۰۰۰
سمنان	۱۳	۶۶/۴۵۱
سیستان و بلوچستان	۲	۱/۰۱۶/۸۰۰
فارس	۱۴	۷۰۶/۱۴۶
قزوین	۳۵	۳۵۱/۷۲۳
قم	۱۲	۳۷/۱۴۷
کرمانشاه	۱	۴/۸۰۱
کهگیلویه و بویر احمد	۱	۵۰/۰۰۰
گلستان	۱	۶/۰۰۰
گیلان	۳	۴۵۰/۸۳۴
لرستان	۱	۱/۸۵۰
مازندران	۹	۷۸/۹۷۹
مرکزی	۲۷	۲۶۱/۴۱۸
هرمزگان	۱۳	۱۴/۶۷۴/۴۷۰
همدان	۳	۱۷/۵۰۱
یزد	۷	۶۹۵/۳۹۸
کردستان	۱	۲۲۵/۰۰۰
کرمان	۵	۲۳۸/۹۵۴
کشوری (ملی)	۳	۱/۸۱۹/۲۸۴
جمع	۴۰۳	۳۲/۱۴۲/۶۰۴

مأخذ: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران
* تا پایان دیماه ۱۳۸۶

جدول ۸- وضعیت سرمایه‌گذارانه‌های مستقیم خارجی (FDI) در ایران از دیدگاه انکنا در سالهای گوناگون

جریان FDI	نسبت FDI به GFCF (درصد)				
	۱۹۹۰-۲۰۰۰ (متوسط سالانه)	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵
ورود	۷	۵۴۸	۴۸۲	۱۰۰	۳۰
صدور	۴۱	۳۹	-۳۵۶	۱۹	۷۶
موجودی FDI	۱۹۸۰	۱۹۹۰	۲۰۰۰	۲۰۰۴	۲۰۰۵
ورود	۲۹۶۲	۲۰۳۹	۲۴۷۴	۳۶۶۵	۳۶۵۹
صدور	-	-	۴۱۱	۸۷	۱۶۳

Word investment Report 2006: مأخذ:

میزان سرمایه‌های خارجی که عملاً و به‌طور واقعی وارد کشور میزبان می‌شوند، تهیه و منتشر می‌کند.

عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)

عوامل مؤثر بر جذب (FDI)، برحسب هدف شرکت فراملیتی (TNCs) از FDI متفاوت است. FDI سنتی، به دنبال منابع و بازار در کشور میزبان است. اما، در استراتژیهای جدید، با ادغام بین‌المللی شرکتهای فراملیتی (TNCs)، به دنبال ارتقای توان رقابتی خود هستند و در این راستا، جریان تولید محصول را به بخشهای مختلف تقسیم کرده، هر قسمت از آن را در کشوری که دارای مزیت نسبی است، مستقر و فرایند تولید را بین‌المللی کرده‌اند.

به‌طور کلی، شرکتهای فراملیتی (TNCs)، زمانی اقدام به صدور FDI می‌کنند که بتوانند مزایای ناشی از مالکیت خود را با مزیت‌های مکانی تلفیق کنند. مزایای ناشی از مالکیت - که مربوط به شرکت فراملیتی است - عبارت است از: دارا بودن مهارتهای مدیریتی، بازاریابی، دارا بودن دانش فنی و تکنولوژی، دارا بودن حجم و تنوع زیادی از محصولات، توانایی انتقال عوامل تولید در سطح بین‌الملل، دسترسی یا کنترل بر منابع و مواد اولیه، داشتن حمایت‌های سیاسی. مزیت‌های

۰/۲ درصد در سال ۲۰۰۵ افزایش یافته است. همین اطلاعات نشان می‌دهد که موجودی FDI ورودی به کشور، از ۲۹۶۲ میلیون دلار در سال ۱۹۸۰ میلادی، به ۳۶۵۹ میلیون دلار در سال ۲۰۰۵ افزایش یافته و طی همین دوره، نسبت موجودی (حجم) FDI برحسب ورودی به کشور به GDP، از ۲/۳ درصد در سال ۱۹۹۰، به ۱/۹ درصد در سال ۲۰۰۵ کاهش یافته است.

برپایه گزارش ۲۰۰۶ انکنا، ایران در زمینه جذب سرمایه‌های خارجی در میان ۱۴۱ کشور جهان در سالهای ۲۰۰۳-۲۰۰۵، با امتیاز ۰/۰۷۱، رتبه ۱۳۳ را داشته است در حالی که برپایه همین گزارش، کشورهای آذربایجان و برونئی با ۱۷/۶۸۷ و ۱۳/۶۶۴ امتیاز در میان ۱۴۱ کشور، رتبه‌های یکم و دوم را داشته‌اند.

جدول (۹) نشان از آن دارد که در طی دوره ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۵، وضعیت کشورمان از لحاظ جذب FDI در مجموع ۱۴۱ کشور جهان از رتبه ۱۱۷ به رتبه ۱۳۳ بازپس رفته است.

دلیل تفاوت بین آمارهای انکنا با آمارهای سازمان سرمایه‌گذاری و کمکهای اقتصادی و فنی ایران، این است که آمارهای سازمان، مجوزهای سرمایه‌گذاری صادر شده را نشان می‌دهد. اما، انکنا آمار خود را براساس

جدول ۹- شاخص عملکرد ورود FDI کشور ایران، در بین ۱۶۱ کشور جهان

سال	۱۹۹۰	۲۰۰۰	۲۰۰۴	۲۰۰۵
رتبه	۱۱۷	۱۳۳	۱۳۰	۱۳۳

مأخذ: World Investment Report 2006

توسعه سیستمهای مالی در کشور میزبان، باعث افزایش کارآیی در تخصیص منابع می‌گردد و ظرفیت و جذابیت کشور میزبان را برای جذب FDI افزایش می‌دهد. سیستم مالی توسعه یافته، می‌تواند منابع مالی مورد نیاز شرکتهای خارجی را تأمین و آنها را ترغیب به سرمایه‌گذاری در کشور میزبان کند.

ثبات سیاسی، یکی از شرطهای اساسی جهت جذب FDI به‌شمار می‌رود. یکی از دلایلی که کشورهای جنوب شرق آسیا در سالیان اخیر موفق به جذب مقادیر زیادی از سرمایه‌های خارجی شده‌اند، نیز همین نکته است. مؤسساتی که در سطح بین‌الملل وظیفه تعیین میزان خطرپذیری سرمایه‌گذاری

مکانی که کشور میزبان می‌تواند برای شرکتهای فراملیتی داشته باشد، معمولاً تحت عنوان «شرایط جذب FDI» یا «عوامل مؤثر بر جذب FDI» شناخته می‌شود.

یکی از عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌های خارجی، امنیت اقتصادی و خطرپذیری سرمایه‌گذاری است. امنیت اقتصادی، وضعی است که در آن واحدهای تولیدی بتوانند بی‌نگرانی از خطرهای محیطی، برنامه‌ریزی بلندمدت کنند. به سخن دیگر، امنیت اقتصادی وجود یک فضای حقوقی، اجتماعی و سیاسی است که در چارچوب آن طرحهای سرمایه‌گذاری و فعالیتهای اقتصادی بتواند از آغاز اجرا تا مرحله بهره‌برداری و پس از آن تا پایان کار، بی‌اخلال و آشفتگیهای بیرونی اجرا شود. ساختار سیاستگذاری کشور میزبان، بر جذب FDI تأثیر می‌گذارد. این سیاستها، به دو دسته تقسیم می‌شود. دسته اول، سیاستهایی که مستقیماً بر تصمیمات سرمایه‌گذاران خارجی تأثیر می‌گذارد. مانند قوانین و مقررات در مورد سرمایه و سرمایه‌گذاران خارجی (قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی) و چگونگی رفتار با شرکتهای خارجی، عضویت در موافقتنامه‌های بین‌المللی در مورد FDI. دسته دوم، سیاستهایی که مستقیماً برای تأثیرگذاری بر FDI طراحی و اجرا نمی‌شود، اما، بر آن تأثیر می‌گذارد و شامل سیاستهای کلان‌سازمانی (مانند سیاستهای زیست محیطی، قوانین کار و کارگری و...) و همچنین سیاستهای کلان اقتصادی (مانند سیاست پولی، سیاست مالی، سیاست ارزی، ...) می‌شود.

○ سه استان هرمزگان، بوشهر و تهران، بر سر هم ۷۶ درصد سرمایه‌گذاریهای خارجی را جذب کرده‌اند. در میان استانهای کشور، هرمزگان، به تنهایی با جذب ۱۴/۶۷ میلیارد دلار، بیش از ۴۵ درصد سرمایه‌گذاری خارجی در کشور را جذب کرده است. خراسان شمالی نیز، با جذب ۱۰۰ هزار دلار سرمایه‌گذاری خارجی، آخرین رتبه جذب سرمایه‌های خارجی را در میان استانهای کشور داشته است.

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی صورت می‌گیرد، همگی نقش مکمل را دارند و خود به تنهایی به‌عنوان عوامل تعیین‌کننده مکان (FDI) به‌شمار نمی‌روند. تا زمانی که یک کشور بدون چارچوب‌های سیاسی و همچنین عوامل تعیین‌کننده اقتصادی جهت جذب (FDI) باشد، تنها وجود یک نظام انگیزشی خوب نمی‌تواند در جذب (FDI) موفق گردد.

امروزه، تحت تأثیر پیشرفتهای فناوری و آزادیهای صورت گرفته در امر تجارت کالاها و خدمات و سرمایه، اهمیت و نوع عوامل اقتصادی مؤثر بر جذب (FDI) دچار دگرگونیهای اساسی شده است. هرچند در مورد برخی از فعالیتهای، عوامل سنتی جذب (FDI) (مانند منابع طبیعی، نیروی کار غیرماهر و ارزان قیمت و...) هنوز کمابیش اهمیت خود را حفظ کرده‌اند، اما، امروزه تکنولوژی؛ به‌عنوان یکی از ابزارهای مهم رقابت در سطح بین‌المللی تبدیل شده است. به‌همین دلیل، حجم زیادی از FDI توسط شرکت‌های فراملیتی در کشورهای توسعه یافته صورت می‌گیرد. زیرا، در این کشورها، تکنولوژی پیشرفته و همچنین نیروی انسانی ماهر و خلاق به میزان زیادی وجود دارد. امروزه، شرکت‌های فراملیتی (TNCs) تمایل به عرضه (FDI) به آن دسته از کشورها دارند که از لحاظ سطح تکنولوژی و مهارت‌های نیروی انسانی، تفاوت چندانی با کشور مبدأ نداشته باشند.

به‌دلیل شباهت‌روز افزون سیاست‌های سرمایه‌گذاری در بین کشورهای مختلف، عواملی که سبب بهتر و روانتر شدن فعالیت سرمایه‌گذاران خارجی در کشورهای میزبان می‌شود، روز به‌روز از اهمیت بیشتری برخوردار می‌شوند. امروزه، ارائه خدمات به سرمایه‌گذاران خارجی، فقط به‌ورود آنها ختم نمی‌شود. بلکه، شامل انواع خدماتی می‌شود که در دوران فعالیت شرکت‌های فراملیتی (TNCs) در کشور میزبان سبب تسهیل عملیات و فعالیت آنها نیز می‌گردد.

نتیجه‌گیری

براساس الگوهای رشد، سرمایه‌گذاری موتور

○ از عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌های خارجی، امنیت اقتصادی و خطرپذیری سرمایه‌گذاری است. امنیت اقتصادی، وضعی است که در آن واحدهای تولیدی بتوانند بی‌نگرانی از خطرهای محیطی، برنامه‌ریزی بلندمدت کنند. به‌سختی دیگر، امنیت اقتصادی وجود یک فضای حقوقی، اجتماعی و سیاسی است که در چارچوب آن طرح‌های سرمایه‌گذاری و فعالیتهای اقتصادی بتواند از آغاز اجرا تا مرحله بهره‌برداری و پس از آن تا پایان کار، بی‌اخلال و آشفتگیهای بیرونی اجرا شود.

کشورهای گوناگون را بر عهده دارند، در محاسبات خود وزن مهمی را به مسایل سیاسی می‌دهند. عدم اطمینان و کاهش آینده روشن ناشی از عدم ثبات سیاسی، سبب کاهش ورود سرمایه‌های خارجی و تشدید فرار سرمایه می‌گردد.

عوامل جغرافیایی (مانند شرایط آب و هوایی، دسترسی به آبهای آزاد بین‌المللی و...) در انتخاب مکان (FDI) از سوی سرمایه‌گذاران خارجی مؤثر است.

وضعیت تراز پرداختها و بدهیهای خارجی یک کشور نیز بر جذب FDI مؤثر می‌افتد. کسری مزمن تراز پرداختها و همچنین بدهیهای خارجی سنگین، نشانه‌های بی‌ثباتی یک اقتصاد قلمداد می‌شود و بنابراین، ورود سرمایه‌های خارجی را کاهش می‌دهد و حتا، روند فرار سرمایه را تشدید می‌کند.

عوامل تشویقی و حمایتی و کلاً انگیزش‌های مالی مناسب، سبب ترغیب سرمایه‌گذاران خارجی به صدور FDI به کشور میزبان می‌شود. باید توجه کرد اقداماتی که در چارچوب نظام انگیزشی جهت جذب

می‌سازد. در کشور ما، در دوره بعد از انقلاب (سالهای ۶۷-۱۳۵۷) سرمایه‌گذاری مستقیم جدیدی در کشور صورت نگرفت. عملاً شروع سرمایه‌گذاری خارجی در کشور، از سال ۱۳۷۲ و با تصویب قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی همراه بوده است، که طی آن تسهیلات جدیدی برای سرمایه‌گذاران خارجی در نظر گرفته شد. همانگونه که آمارها نشان می‌دهد، از آغاز دهه ۱۳۸۰ خورشیدی، سیر افزایش سرمایه‌گذاری خارجی در ایران شروع شده است که دلایل چندی را می‌توان برای آن برشمرد، از جمله: تصویب قانون جدید تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی (۱۳۸۱)، اعمال سیاست یکسانسازی نرخ ارز، عضویت ایران در آژانس تضمین چندجانبه سرمایه‌گذاری (MIGA)، اصلاح قانون مالیاتها، پیشرفت روند خصوصی‌سازی در کشور، قانون برنامه چهارم توسعه کشور که نقش زیادی برای سرمایه‌گذاری خارجی، به‌طور اعم و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، به‌طور اخص در نظر گرفته است.

با توجه به مزایا و منافع سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)، امروزه بین اغلب کشورهای جهان - بویژه کشورهای در حال توسعه - بر سر جذب FDI بیشتر رقابت وجود دارد. آمارها نشان می‌دهد که حجم FDI ورودی در جهان در سال ۲۰۰۵ نسبت به سال ۲۰۰۳، حدود ۶۴/۲ درصد افزایش داشته و موجودی FDI در سال ۲۰۰۵ نسبت به سال ۲۰۰۰، حدود ۷۴ درصد رشد داشته است. مقایسه این ارقام با ارقام سالهای قبل، سیر صعودی حجم و جریان FDI و نقش آن را در اقتصاد امروزی جهان نشان می‌دهد. مقایسه عرضه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) در ایران با سایر کشورها، حتا، کشورهای در حال توسعه، نشان می‌دهد که کشور ایران از لحاظ ورود جریان و حجم موجودی FDI در رتبه بسیار پایین قرار گرفته است. این امر، نشان می‌دهد که تنها فراهم آوردن تسهیلات کسب و کار برای جذب (FDI) به کشور کافی نیست. نااطمینانی در مورد ثبات چارچوبهای قانونی، یکی از موانع جدی جذب (FDI) به کشور است. امروزه، در

محرکه رشد و توسعه اقتصادی کشورها شناخته می‌شود. چنانچه پس‌اندازهای داخلی جهت تأمین نیازهای مالی در يك کشور کافی نباشد، این کمبود را می‌توان از طریق جذب پس‌اندازهای خارجی تأمین کرد. پس‌اندازهای خارجی، به شکلهای استقرار و جذب کمکه‌های خارجی و همچنین سرمایه‌گذاری خارجی جذب می‌شود. در بین این روشها، سرمایه‌گذاری خارجی از اهمیت زیادی برخوردار است.

تعاریف مختلفی از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ارایه شده که همگی در يك نکته مشترک بوده و آن وجود خصیصه کنترل و اعمال مدیریت شرکت در کشور میزبان است.

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)، همچنین متضمن مناسبات و روابط بلندمدت است. ویژگی اساسی این نوع سرمایه‌گذاری، ماندگاری آن است، برعکس سرمایه‌گذاری غیرمستقیم خارجی (FPI)، که ویژگی اساسی آن فرار بودن آن است. برای جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)، وجود چارچوبهای قانونی و شفاف و با ثبات، بایسته است. در بین قوانین مربوط به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران، قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، رکن اساسی محسوب می‌شود. تصویب این قانون جدید در سال ۱۳۸۱، به دلیل اهمیت دادن به FDI و کلاً سرمایه‌گذاری خارجی بوده است. امروزه، بحث بر سر مزایا و معایب ورود سرمایه‌گذاری (FDI) به يك کشور نیست، بلکه، بحث اصلی بر سر این است که چه نوع سرمایه‌های خارجی و به چه بخشهایی از اقتصاد جذب شود که حداکثر کارایی را برای اقتصاد داخلی به همراه داشته باشد. این امر، برحسب این که دولت کشور میزبان چه نوع استراتژی تجاری انتخاب کرده باشد، می‌تواند متفاوت باشد. اغلب، بین منافع شرکتهای فراملیتی (TNCs) صادرکننده (FDI) و منافع کشور میزبان ناهماهنگی وجود دارد و این امر نقش مدیریت دولتی را جهت هدایت سرمایه‌های خارجی به بخشهایی که بیشترین کارایی را برای اقتصاد داخلی دارد، پررنگ و با اهمیت

۶. برانسون، ویلیام اچ. (۱۳۷۳). تئوری و سیاستهای اقتصاد کلان، ترجمه: عباس شاکری. تهران: نشر نی.
۷. بهکیش، محمد مهدی. (۱۳۸۳). اقتصاد ایران در بستر جهانی شدن. تهران: نشر نی.
۸. پور مقیم، سید جواد. (۱۳۸۴). اقتصاد بین الملل (۲)، مالیه بین الملل. تهران: سمت.
۹. پارسا منش، مهرداد. (۱۳۷۸). نقش سرمایه گذاری مستقیم خارجی در اقتصاد ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران. دانشکده اقتصاد
۱۰. تودارو، مایکل. (۱۳۷۸). توسعه اقتصادی در جهان سوم. ترجمه غلامعلی فرجادی، تهران: بازتاب.
۱۱. حاجیلی، معصومه. (۱۳۷۹). سرمایه گذاری مستقیم خارجی. نشریه روند، س ۱۰، ش ۲۹ و ۲۸.
۱۲. حسینی، سید صفدر و مولایی، مرتضی. (۱۳۸۵) «تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی ایران» فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی ایران، س ۶ ش ۲ (تابستان ۱۳۸۵).
۱۳. جریریان، مهدی، و عرفانی، راد. (۱۳۸۳). جهانی شدن، سرمایه گذاری مستقیم خارجی و خصوصی سازی. همایش چالشها و الزامات فراروی بازارهای پول و سرمایه، پژوهشکده پولی و بانکی.
۱۴. خاتمی، همایون. (۱۳۷۶). بررسی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران. دانشکده اقتصاد.
۱۵. داودی، پرویز، و شاهمرادی، اکبر. (۱۳۸۳) «بازشناسی عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی (FDI) در اقتصاد ایران و ۴۶ کشور جهان در چارچوب یک الگوی تلفیقی». فصلنامه پژوهشهای اقتصادی ایران، س ۶ ش ۲۰ (پاییز ۱۳۸۳).
۱۶. دوانی، غلامحسین. (۱۳۸۳). مجموعه قوانین و مقررات سرمایه گذاری خارجی در ایران، سرمایه گذاریهای ایران در خارج و ... تهران: مؤسسه حسابرسی و خدمات مالی دایا رایان.
۱۷. رحیمی بروجردی، علیرضا. (۱۳۷۷). بررسی نظری و تجربی پیرامون تأثیر متغیرهای درونزا و برونزا بر فرار سرمایه و سرمایه گذاری خارجی در ایران. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی.
۱۸. سید نورانی، محمد رضا. (۱۳۷۴). تجزیه و تحلیل اقتصادی تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی در اقتصاد

بسیاری از کشورهای جهان، نظامهای انگیزشی شباهت روزافزون پیدا کرده است. تجربه نشان می دهد که این انگیزشهای مالی، به تنهایی عامل تعیین کننده بی در جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی نیست و مشوقهای مالی در مقایسه با مزایای مکانی دیگر مانند اندازه بازار و رشد آن، هزینه های تولید، مهارتهای نیروی کار، زیرساختهای فیزیکی مناسب، سیاستهای اقتصادی و کیفیت چارچوبهای عمومی قانونی ورود و عملیات شرکتهای فراملیتی، اهمیت ناچیزی دارند.

به طور کلی، درگیر شدن در فرایند تولید بین المللی؛ وجود سازمانها، ارگانها و زیرساختهای کارآمد و مؤثری را طلب می کند که سیاستهای سرمایه گذاری خارجی مستقیم در آن طراحی و اجرا شده باشد.

زیرنویسها:

1. Foreign direct investment
2. Foreign portfolio investment
3. Transnational Corporations (TNCs)
4. BOT
5. Project company
6. Buy back

منابع و مأخذ

۱. ابراهیمی تژاد، مهدی. (۱۳۸۵). سازمانهای مالی و پولی بین المللی. تهران: سمت.
۲. افشاری، زهرا. (۱۳۸۳). سیاستهای اقتصاد کلان و استقراض خارجی در کشورهای در حال توسعه و ایران. تهران: دانشگاه الزهرا (س).
۳. انصاری، احمد رضا. (۱۳۷۴). سرمایه های فیزیکی خارجی و روشهای جذب آن. تهران: وزارت امور اقتصادی و دارایی.
۴. نماگرهای اقتصادی. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره بررسیها و سیاستهای اقتصادی.
۵. بختیاری، صادق، و مؤید، رزیتا. (۱۳۷۹). «سرمایه گذاری خارجی و شرایط لازم برای جذب آن با نگاهی به تجارب چند کشور». مجموعه مقالات دهمین کنفرانس سالانه سیاستهای پولی و ارزی، مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی.

- ایران. رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.
۱۹. سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران. (۱۳۸۱). قانون و آیین‌نامه اجرایی مربوط به تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی.
۲۰. سرلک، احمد (۱۳۸۳). «سرمایه‌گذاری خارجی و تحلیل آن در بیش از پنجاه سال برنامه‌ریزی عمرانی در ایران». مجله اطلاعات سیاسی و اقتصادی، ش ۲۰۶-۲۰۵، (مهر و آبان ۱۳۸۳).
۲۱. سیف، احمد. (۱۳۸۳). «ریسک سیاسی و سرمایه‌گذاری خارجی». مجله اطلاعات سیاسی و اقتصادی، ش ۲۰۶-۲۰۵، (مهر و آبان ۱۳۸۳).
۲۲. شاکری، عباس، و سلیمی، فریدون (۱۳۸۵). «عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد چابهار و اولویت‌بندی آنها با استفاده از تکنیک ریاضی». فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، س ۶ ش ۱، (بهار ۱۳۸۵).
۲۳. شجری، هوشنگ، و نصراللهی، خدیجه. (۱۳۸۵). مالیه بین‌الملل و سیر تحولات ارزی در ایران. تهران: نشر چشمه.
۲۴. فرهنگ، منوچهر. (۱۳۸۴). فرهنگ علوم اقتصادی. تهران: آسیم.
۲۵. قلی‌زاده، احد. (۱۳۸۳). «نقش سرمایه‌گذاری خارجی در گسترش صادرات غیر نفتی و انتقال فناوری». مجله اطلاعات سیاسی و اقتصادی، ش ۲۰۶-۲۰۵، (مهر و آبان ۱۳۸۳).
۲۶. قره‌باغیان، مرتضی. (۱۳۷۱). اقتصاد رشد و توسعه، ج ۲. تهران: نشر نی.
۲۷. کازرونی، علیرضا. (۱۳۷۹). «آثار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و موانع بازدارنده آن در ایران». مجموعه مقالات دهمین کنفرانس سالانه سیاست‌های پولی و ارزی.
- مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی.
۲۸. گنک، سابراتا. (۱۳۷۹). درآمدی بر اقتصاد توسعه. ترجمه: زهرا افشاری. تهران: دانشگاه الزهرا (س).
۲۹. لکراو، دونالد، و براندوین، سوزان، و اودل، موریس، و باسیل، آنتوان. (۱۳۷۳). تدوین و اجرای سیاست‌های سرمایه‌گذاری خارجی. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
۳۰. مجموعه قانون برنامه چهارم توسعه. (۱۳۸۳). معاونت پژوهش، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات، ریاست جمهوری.
۳۱. متانی، محمد علی. (۱۳۸۴). مجموعه قوانین برنامه اول، دوم، سوم و چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی. تهران: جنگل.
۳۲. موسوی جهرمی، یگانه. (۱۳۸۳). سازمان‌های بین‌المللی پولی و مالی. دانشگاه پیام نور.
۳۳. مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی. (۱۳۸۶). تضمین سرمایه‌گذاری خارجی در ایران.
۳۴. مهدوی، ابوالقاسم. (۱۳۸۴). رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری. تهران: جنگل.
۳۵. تجارزاده، رضا، و شقاقی شهری، وحید. (۱۳۸۴). «رتبه‌بندی کشورهای OIC براساس عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی». دو فصلنامه جستارهای اقتصادی، س ۱ ش ۲ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴).
۳۶. هادی زنور، بهروز. (۱۳۷۹). سرمایه‌گذاری خارجی در ایران. تهران: نشر و پژوهش فرزانه روز.
37. World Investment Report 2003
38. World Investment Report 2006
39. www. nuctad. org/wir
40. www. unctad. org/fdistatistic